

Komparativna analiza vanjskopolitičkog djelovanja Sjedinjenih Američkih Država i Narodne Republike Kine

Momčinović, Patrik

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:305898>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij politologije

**KOMPARATIVNA ANALIZA VANJSKOPOLITIČKOG DJELOVANJA
SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA I NARODNE REPUBLIKE KINE**

Završni rad

Završni rad od 5 ECTS-a

Mentor: dr. sc. Marko Grdešić

Student: Patrik Momčinović

Zagreb

svibanj, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijski okvir	3
3. Utjecaj SAD-a i Kine u istočnoj Africi	3
3.1. Ekonomski utjecaj SAD-a i Kine	3
3.2. Politički utjecaj SAD-a i Kine	5
3.3. Vojni utjecaj SAD-a i Kine.....	6
3.4. Sigurnosni utjecaj SAD-a i Kine.....	7
4. Utjecaj SAD-a i Kine na Bliskom Istoku	8
4.1. Ekonomski utjecaj SAD-a i Kine	8
4.2. Politički utjecaj SAD-a i Kine	9
4.3. Vojni utjecaj SAD-a i Kine.....	10
4.4. Sigurnosni utjecaj SAD-a i Kine.....	11
5. Utjecaj SAD-a i Kine u Jugoistočnoj Aziji	12
5.1. Ekonomski utjecaj SAD-a i Kine	12
5.2. Politički utjecaj SAD-a i Kine	13
5.3. Vojni utjecaj SAD-a i Kine.....	14
5.4. Sigurnosni utjecaj SAD-a i Kine.....	16
6. Zaključna razmatranja	17
7. Literatura	18

1. Uvod

Međunarodni politički odnosi obilježeni su složenim procesima i fenomenima koji zahtijevaju detaljnu analizu i razumijevanje teorije kako bi bilo moguće iznijeti znanstveno legitimna predviđanja budućeg razvoja globalne političke scene. Upravo je cilj ovog rada približiti čitatelju jedan od ključnih fenomena koji trenutno kroji međunarodne odnose. Naime, kroz dvije glavne teorije međunarodnih odnosa, realizam i liberalizam, nastojat ću interpretirati vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Narodne Republike Kine (Kina) na područjima Istočne Afrike, Bliskog Istoka te Jugoistočne Azije. Analizu pristupanja navedenih država ovim regijama podijelio sam na četiri ključne točke: vojno, sigurnosno, političko i ekonomsko djelovanje. Bitno je shvatiti kako SAD pristupa različitim geostrateškim područjima svijeta, koje su politike Kine u istim regijama te koji je njihov međudnos u navedenim područjima.

Dakle, postavlja se temeljno istraživačko pitanje postupaju li navedene države više u skladu s liberalnom teorijom, točnije jesu li njihova djelovanja okarakterizirana težnjom za slobodnom trgovinom, igrom pozitivne sume i međuovisnošću ili je odnos ovih država više nalik nekim predviđanjima realističke političke teorije, to jest nalaze li se ove države u neprekidnom stanju tenzija i sukoba te radi li se zapravo o borbi i nadmetanju dvaju regionalnih hegemonata? Upravo kroz analizu njihova djelovanja u navedenim geopolitičkim područjima nastojat ću dati odgovor na ovo pitanje. Ovaj se rad ponajviše oslanja na empirijsku literaturu ekonomskih i političkih analitičara kroz koju je moguće shvatiti djeluju li ovi akteri više u skladu s liberalnom ili realističkom školom mišljenja.

Ovaj rad tvrdi sljedeće: trenutno nije moguće govoriti o sustavnoj suradnji između ovih aktera, a odnosi su zaoštreni na gotovo svim točkama djelovanja u svakoj od navedenih regija svijeta. Razlog tomu je taj što se radi o odnosu između SAD-a kao aktualnog vladajućeg hegemonata na globalnoj sceni te Kine kao izazivača i rastuće velesile. Ukoliko ih se ne smatra globalnim hegemonom, Sjedinjene Američke Države zasigurno se mogu shvatiti kao regionalni hegemon zapadne hemisfere, a nijedan regionalni hegemon ne želi dijeliti moć s drugim regionalnim hegemonima. Kina je trenutno rastuća velesila u Aziji, a SAD radi na tome da spriječi njen rast i razvoj. Dakle, odnos SAD-a i Kine najbolje se može shvatiti kroz literaturu neorealizma odnosno kroz strukturalnu teoriju ofenzivnog realizma čija je glavna pretpostavka da države teže većoj moći i traže hegemoniju kako bi očuvale svoj opstanak u anarhičnom svijetu gdje im opstanak nije zagarantiran (Mearsheimer, 2013: 78). Međutim, nije moguće banalizirati

međunarodne odnose i gledati iz jednostavne „crno-bijele“ perspektive. Naime, postoje instance gdje navedene velesile surađuju i prakticiraju kooperaciju u sklopu međunarodnih institucija i jačaju međuovisnost u vidu osiguravanja energetske resursa poput nafte. Ovakvi slučajevi suradnje zabilježeni su u istočnoj Africi i na Bliskom Istoku, a velesile sudjeluju u zajedničkom radu kako bi zaštitile ključne geostrateški bitne prolaze i resurse za očuvanje protoka međunarodne slobodne trgovine. Dakle, države su spremne surađivati pod uvjetom da se radi o regiji koju nijedna od njih ne shvaća kao područje od središnje važnosti ili „*central game area*“ (Cabestan, 2020: 743) kako bi zaštitile zajedničke interese. Međutim, na području jugoistočne Azije odnosi su zaoštreniji i nalaze se u stanju konstantnih tenzija s obzirom na to da SAD radi sve kako bi zaustavio širenje kineskog utjecaja s ciljem sprječavanja Kine da postane regionalni hegemon. U slučaju da Kina preuzme kontrolu nad Azijom SAD više nije jedini regionalni hegemon i u anarhičnom međunarodnom sustavu njegov opstanak više nije zagaraniran. Naime, SAD će surađivati s Kinom ukoliko smatra da mu to ne predstavlja egzistencijalnu opasnost, ali će u većini slučajeva raditi na tome da spriječi rast nove velesile koja može prijetiti njegovom opstanku. S druge strane, Kina trenutno tvrdi da ne želi politički intervenirati u svjetske procese i nema namjeru narušiti međunarodni status quo. Drugim riječima, nije joj cilj predstavljati ikakvu prijetnju SAD-u. Ipak, u anarhičnom međunarodnom sustavu ta obećanja ne znače ništa posebno ako se uzme u obzir da kreatori politika mogu lagati u svojim namjerama. Postoji visoka mogućnost laganja u takvim govorima i ne može se znati radi li se o revizionističkoj ili status quo državi (Mearsheimer, 2013: 79).

Trenutno nijedan kutak svijeta ne može izbjeći posljedice rastućeg nadmetanja između SAD-a i Kine što će obilježiti budućnost svjetske politike (Lei, 2020: 124). Sve više znanstvenika piše o sino-američkom odnosu kao o novom Hladnom ratu 21. stoljeća kojeg su događaji poput pandemije COVID-19 i rata u Ukrajini dodatno pojačali. Ovaj se sukob velesila najbolje može proučavati upravo na regionalnoj razini (Friedman i Sela, 2022: 46-47). S druge strane, geostrateški resursi poput nafte ključni su za ekonomski razvoj ovih velesila te obje države surađuju u nastojanju očuvanja energetske sigurnosti i slobodne međunarodne trgovine (Husain i Sahide, 2022: 449). Tako se postavlja pitanje suradnje naspram sukobu. Status quo se raspada kada propadne zajednica zasnovana na istim vrijednostima i načelima. Dakle, može li se mogući dugotrajni mir pripisati prvenstveno tome što obje strane u suštini dijele iste ciljeve i vrijednosti (Lebow, 2013: 64)?

2. Teorijski okvir

Dakle, cilj je ovog rada na temelju postojeće analize ponuditi čitatelju skromno predviđanje budućnosti bilateralnog odnosa SAD-a i Kine. Predviđanje, u riječima Johna J. Mearsheimera, moguće je isključivo pomoću teorije. Međunarodni su odnosi disciplina koja se od samog nastanka fokusirala na analizu potencijalno najbitnijih političkih pojmova koji se, ukoliko se radi o svjetskim velesilama, tiču svih ljudi na svijetu, a to su rat i mir. Banalnim rječnikom, ovaj rad kroz teoriju nastoji odgovoriti na pitanje hoće li doći do rata između navedenih velesila ili postoje izgledi za mir? Teorijske škole pomoću kojih je moguće dati odgovor na ovo pitanje su realizam i liberalizam. Mora se naglasiti da ove škole nisu toliko oprečne, već stavljaju fokus na različite točke: realizam na sukob, a liberalizam na suradnju. Ako se uzme u obzir da nijedni politički odnosi u svijetu nisu striktno „crno-bijeli“ ovaj rad smatra da se odnos između SAD-a i Kine može shvatiti koristeći obje škole mišljenja. Drugim riječima, u nekim slučajevima postoje elementi suradnje iako se bilateralni odnos dviju velesila čini prilično napet (Smith, 2013: 1-4).

3. Utjecaj SAD-a i Kine u istočnoj Africi

Vanjskopolitički utjecaj SAD-a i Kine u Africi najjasnije se može analizirati na četiri navedene točke djelovanja: ekonomski, politički, vojno i sigurnosno. Bitno je naglasiti da Afrika nije područje od središnje važnosti za oba aktera tako da ovdje postoje slučajevi kooperacije posebno na vojnoj i sigurnosnoj dimenziji kroz međunarodne organizacije. Međutim, na političkoj razini dvije se velesile nalaze u ideološkom sukobu, ali ne i na ekonomskoj razini gdje je primjetan određen stupanj suradnje.

3.1. Ekonomski utjecaj SAD-a i Kine

Prvo, SAD-ov ekonomski utjecaj i financijska ulaganja u afričku ekonomiju traju znatno dulje od kineskog investiranja u afričku infrastrukturu. Razlog tomu je taj što je Kina tek nedavno razvila svoju ekonomiju do razine na kojoj može aktivno sudjelovati u jačanju nacionalnih i regionalnih ekonomija diljem svijeta. Ekonomski odnos SAD-a i Afrike porastao je za 100 milijardi američkih dolara (dolar) u razdoblju između 2002. i 2008. godine što je dozvolilo afričkim zemljama bescarinski pristup globalnom tržištu za čak 6500 proizvoda. Međutim, nakon financijske krize 2008. godine nastupa blagi trend pada američkih ulaganja u Africi. Od 2017. godine američko-afrički trgovinski odnos iznosio je 39 milijardi dolara što je značajno manje od kineskih iznosa. Također, iako nafta čini čak 90 posto američkog uvoza iz Afrike, na temelju razvoja industrije bušenja nafte duboko iz zemljinog tla, predviđa se smanjenje

američkih ulaganja u energetski sektor u kojem je SAD dosad bio najveći investitor (Lei, 2020: 125-127).

S druge strane, Kina je intenzivirala svoja ulaganja u Afriku i ostale regije svijeta tek početkom 2010-ih godina. Od 2006. do 2019. godine investicije u infrastrukturu narasle su s 2,5 milijardi na 50 milijardi dolara u izravnim stranim ulaganjima, a središnji sektor u koji Kina ulaže danas je izgradnja afričke infrastrukture (Lei, 2020: 126). Kineska vanjska politika je u 21. stoljeću vođena inicijativom koju je predstavio kineski predsjednik Xi Jinping 2013. godine pod nazivom „Pojas i put“. Inicijativa predstavlja suvremeni Put svile kojemu je cilj povezati Europu i Kinu te prolazi kroz područja poput jugoistočne i centralne Azije, a pomorski ogranak prolazi kroz istočnu Afriku. Kini je cilj ojačati afričku infrastrukturu što bi rezultiralo boljom povezanošću afričkih zemalja međusobno i s ostalim partnerima, ali i tim istim zemljama konačno dati onu osnovnu infrastrukturu za temeljni individualni i socijalni razvoj (Zhou, 2019: 28-29). Ukupni uvozni i izvozni odnos Kine i Afrike 2019. iznosio je 206 milijardi dolara dok je iste godine američki trgovinski odnos s Kinom iznosio 56 milijardi dolara (Lei, 2020: 126).

Međutim, kritičari su skeptični oko veličine kineskih ulaganja u afričke zemlje. Naime, oni tvrde da kinesko djelovanje u Africi potiče porobljavanje i zarobljavanje afričkih zemalja u dužničko ropstvo, gurajući njihove dugove do neodrživih razina. Ipak, kvantitativna analiza bilateralnog ekonomskog odnosa Afrike i Kine pokazala je da postoji pozitivna korelacija između kineskih zajmova i prijeko potrebnog ekonomskog rasta Afrike. Time se može tvrditi da je ekonomski odnos afričkih zemalja i Kine obostrano koristan i podupire igru pozitivne sume između ovih aktera (Mlambo, 2022). Iz teorijske perspektive, liberalizam predviđa da povećana ekonomska međuovisnost, koja se temelji na slobodnoj trgovini i ulaganju, smanjuje mogućnost rata i paralelno tome povećava izgleda za mir. Međunarodna trgovina jača komunikaciju između partnera što rezultira većom empatijom i osjećajem zajedničkog identiteta (Russet, 2013: 101-102). S druge strane, „Afrika je čitavu svoju povijest bila od manje poslovne i strateške važnosti SAD-u“ (Lei, 2020: 127). Za vrijeme Obamine administracije Afrika je imala status ravnopravnog trgovinskog partnera što je narušeno dolaskom Trumpa na vlast koji se okrenuo od Afrike. Mora se navesti da američka strana ulaganja u Afriku čine tek 3,5 posto sveukupnih direktnih stranih ulaganja SAD-a čime pokazuje nepovjerenje i nedostatak volje u investiranje u potencijale afričkog gospodarstva (Lei, 2020: 127). Iako je na snazi trend smanjenog ulaganja u Afriku, američka ulaganja u afričku ekonomiju mogu se smatrati pozitivnim za ostvarenje ciljeva kineske vlade u Africi što je definicija suradnje prema neoliberalizmu (Sterling-Folker, 2013: 114). Iako nije moguće

govoriti o ekonomskoj integraciji na razini Njemačke i Francuske, mora se uzeti u obzir da ekonomsko djelovanje SAD-a i Kine direktno ne potiče sukob na ovom prostoru, već upravo suprotno.

3.2 Politički utjecaj SAD-a i Kine

Dakle, Afrika je kao što je već navedeno od male poslovne vrijednosti za SAD i generalno se na Afriku ne gleda kao na „*central game area*“. Afrika je samim time i od male političke i diplomatske važnosti te „samo fusnota u američkoj političkoj teoriji“ (Lei, 2020: 128). Međutim, SAD i dalje potiče demokratske vrijednosti te preferira suradnju s državama koje prakticiraju tradiciju ljudskih prava, iako nije uvijek konzistentan u toj praksi. Središnji politički zahtjev SAD-a u Africi u vidu promoviranja vladavine prava nastupa od kraja Hladnog rata. Danas, američki su politički prioriteti suradnja s vladama u svrhu odvratanja nasilnih dugotrajnih sukoba, poticanje reformi, jačanje efektivnih vlada, sankcioniranje korumpiranih dužnosnika te pružanje humanitarne pomoći. Dakle, diljem Supsaharske Afrike vladaju korumpirani i nasilni autokrati te SAD vjeruje da jedino promocija zapadnog stila demokracije, zapadnih vrijednosti, ljudskih prava i vladavine prava najbolje služi američkim i afričkim interesima (Lei, 2020: 129-130).

Kina, za razliku od SAD-a, ima isključivo jedan politički zahtjev na kojem bazira svoju suradnju s drugim zemljama, a to je da države s kojima Kina trguje ne smiju priznati Tajvan. To je politički zahtjev „Jedna Kina“ osim kojeg Kina ne promovira nikakve političke ili ideološke agende. Kina aktivno radi na jačanju dobre volje, iskrenosti, pragmatizma i afiniteta, zagovarajući interese i prava Trećeg svijeta. Kina ima tri ključna interesa na kontinentu: osvajanje potpore afričkih zemalja u kineskom ponovnom ujedinjenju s Tajvanom, osvajanje potpore istih u vezi ključnih pitanja Kine i dijeljenje bitnih iskustava s afričkim zemljama u razvoju u vidu reformi, razvoja i upravljanja. Kina je primjer zemljama Trećeg svijeta da nije nužno ekonomski uspjeh ostvariti isključivo na zapadni način (Lei, 2020: 128-129).

Kina i SAD nalaze se u stanju konstantnog nadmetanja jer Washington vidi Peking kao regionalnog, ali i globalnog izazivača, a takvo rivalstvo otežava mogućnost suradnje i kompromisa na političkoj i ekonomskoj razini. Natjecanje ovih velesila za potporu afričkih zemalja tumači se kao igra nulte sume jer su oba aktera ideološki sukobljena. Kina vjeruje da razvoj mora ići ispred rigidnih demokratskih vrijednosti dok SAD ne vidi mogućnost ekonomskog napretka bez vladavine prava. Ovdje su u sukobu dva modela uspjeha: Kina kao predstavnik državnog upravljanja privredom koja nema namjeru intervenirati u domaće politike

zemalja s kojima trguje, nasuprot SAD-u koji prakticira slobodu tržišta i financijsku liberalizaciju te vjeruje u opravdane intervencije u svrhu zaštite slobode građana (Lei, 2020: 132-136). Kina u Africi prijeti svojom latentnom moći što se odnosi na njenu ekonomsku moć kojom privlači afričke države te na samu količinu njenih stranih radnika u Africi. U ovom slučaju njena latentna moć predstavlja strategiju za nadmetanje s SAD-om tako da se politički odnos dviju velesila u Africi može shvatiti isključivo iz perspektive realizma (Mearsheimer, 2013: 78-80).

3.3. Vojni utjecaj SAD-a i Kine

Kao nesumnjivo najjača svjetska vojna sila, SAD je stvorio takvu vojnu mrežu koja može doprijeti do svakog kuta zemlje u roku od 24 sata, a nakon terorističkih napada 2001. godine SAD je razvio mrežu predstraža širom 30 afričkih zemalja. Broj vojnih objekata se smanjio za vrijeme Obamine administracije, a Trump je stavljao naglasak na borbu protiv radikalnog islamizma. Ipak, u većini afričkih zemalja američke vojne baze nisu percipirane kao prijetnja nacionalnom suverenitetu te su povećale vojnu suradnju s SAD-om kroz kupovinu oružja i sudjelovanje u zajedničkim vojnim vježbama. Međutim, vidljiva je suradnja između ovih aktera u Džibutiju i SAD očekuje od Kine da preuzme veću odgovornost u stabilizaciji Afrike tako da obje države rade na zajedničkim misijama (Lei, 2020: 130-137).

Kina, za razliku od SAD-a, nikad samostalno ne sudjeluje u antiterorističkim misijama, tvrdeći da ne želi provocirati SAD i narušavati status quo. Vojni utjecaj Kine temelji se na UN-ovim multilateralnim mirovnim misijama i regionalnim programima vojne pomoći. Gotovo 80 posto kineskih mirovotvornih snaga stacionirano je u Južnom Sudanu i Somaliji tako da u Africi Kina provodi većinu svojih mirovotvornih misija. Sve u svemu, Kina je puno opreznija u intervenciji u Afriku te nikad nije samostalno uključena u njene domaće sukobe, a njen je utjecaj gotovo neznatan u odnosu na SAD (Lei, 2020: 129-132).

Džibuti je politički stabilna država u inače nestabilnoj regiji koja se nalazi u istočnoj Africi, a karakterizira ju njen izrazito važan geostrateški položaj. Džibuti se, naime, nalazi između Adenskog zaljeva i Crvenog mora na ruti Bab-el-Mandeb kroz koju prolazi čak 30 000 brodova godišnje što ju čini četvrtom najkorištenijom pomorskom rutom na svijetu. Njen strateški značaj je neizmjerljivo bitan za sve države čiji brodovi prolaze kroz ovaj prolaz. Kina je 2017. godine otvorila vojnu bazu u Džibutiju koja služi između ostalog i kao temelj sekuritizacije projekta „Pojas i put“, a SAD-u je baza u Džibutiju jedina permanentna baza u Africi. Temeljni zadaci kineske baze, kao i američke, su zajednička sudjelovanja u UN-ovim mirovnim misijama i anti-

piratskim operacijama koje predstavljaju golemu prijetnju protoku međunarodne trgovine. Iako izvješća pokazuju da su kineski dužnosnici neskloni komunikaciji s drugim bazama u Džibutiju jasno je da Kina sve svoje zadatke obavlja bez prigovora (Cabestan, 2020: 731-743). Jedan od temeljnih elemenata liberalizma jest upravo sudjelovanje u međunarodnim organizacijama s naglaskom na UN koji služi kao institucija za promociju mira i stabilnosti. Liberalizam vjeruje da su države racionalni akteri te im treba pomoć UN-a u shvaćanju njihove zajedničke unitarne misije razvoja ljudskog roda (Sterling-Folker, 2013: 115-116).

3.4. Sigurnosni utjecaj SAD-a i Kine

Suradnja je prisutna i na sigurnosnoj razini. Naime, SAD-ovi esencijalni pristupi sigurnosti više se ne baziraju na dobivanju ratova, već na prevenciji sukoba, stabilizaciji kriza i izgradnji sigurnosnog sektora. Razlog tomu je taj što je Nacionalnom strategijom 2002. godine primijećeno da SAD više nije pod prijetnjom država koje postaju sve snažnije, već mu prijetnju predstavljaju države u raspadu. Nestabilnost na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini sada je najveća prijetnja sigurnosti, a države koje su nestabilne predstavljaju prijetnju interesima susjeda, ali i američkim i zapadnim interesima. Misija u Africi trenutno se svodi na kooperativnu sigurnost, protuterorističke akcije, humanitarnu pomoć i monitoring ljudskih prava (Ploch, 2011: 4-6).

Kina, kao i SAD, ima identične ciljeve na sigurnosnoj dimenziji. Naime, ciljevi očuvanja regionalnog mira i stabilnosti u interesu su svih država. Ti su ciljevi naširoko prihvaćeni i validni, a održavanje permanentnih baza omogućava ostvarenje ovih zadataka. Kina ima i vlastite ciljeve, a to je zaštita svojih prekomorskih radnika i državljana poglavito nakon Libijske krize 2011. godine kada je tamo zaglavilo 36 000 kineskih državljana, a vojna bi baza znatno olakšala njihov tranzit (Cabestan, 2020: 734-737).

Nestabilnost u Africi uzrok je mnogim ljudskim patnjama i potkopava ekonomski, socijalni i politički razvoj. Propale države predstavljaju sigurno utočište teroristima, a postoji i mogućnost da terorističke skupine profitiraju od odsutnosti administracije za vrijeme oružanih sukoba. Zbog brojnosti terorističkih organizacija i drugih prijetnji ekonomski odnos SAD-a i ostalih velesila s drugim državama ovisi o njihovoj mogućnosti da očuvaju sigurnost i stabilnost tako da je suradnja između SAD-a i Kine na ovoj razini logična. Primjerice, cijene nafte na tržištu ovise o političkoj stabilnosti Nigera koji je najveći afrički izvoznik nafte tako da je svim državama u cilju surađivati kako ta stabilnost ne bi bila narušena (Ploch, 2011: 15-18). Zbog globalizacije i modernizacije, liberali tvrde da akteri sve više imaju iste ciljeve. Posebno ako se

uzme u obzir liberalna pretpostavka da su ljudi racionalna stvorenja, rat između navedenih velesila koji teže očuvanju istih pomorskih trgovinskih ruta zvuči malo vjerojatan (Sterling-Folker, 2013: 117).

4. Utjecaj SAD-a i Kine na Bliskom Istoku

Kao i s utjecajem dviju velesila u Africi, ovaj dio rada također će proučiti kako SAD i Kina djeluju na ekonomskoj, političkoj, vojnoj i sigurnosnoj razini na području Bliskog Istoka. Za Bliski Istok ne može se u potpunosti reći da nije područje od središnje važnosti, međutim postoji određena suradnja između ovih aktera na sigurnosnoj razini. Nafta je, kao što je navedeno, središnji energent ključan za razvoj velesila tako da obje države zajedno koriste sigurnosni sustav koji je postavio SAD s ciljem izbjegavanja problema s proizvodnjom i prodajom ovog bitnog resursa u izrazito nestabilnoj regiji.

4.1. Ekonomski utjecaj SAD-a i Kine

Najbitniji komercijalni interes SAD-a na području Bliskog Istoka je nafta. Američke tvrtke ušle su na Bliski Istok još 1928. godine Sporazumom o Crvenoj liniji. Međutim, nafta s Bliskog Istoka ubrzo je poprimila sigurnosnu crtu, već u vrijeme Drugoga svjetskog rata kada su zapadne sile shvatile važnost ovog energenta i postale isuviše ovisne o istome. Danas, jedna od najvećih lobističkih sila za Bliski Istok su upravo naftni i poslovni lobiji. Velike građevinske i financijske tvrtke zabrinute su oko američke mogućnosti poslovanja na Bliskom Istoku zbog nedostatka sigurnosti u regiji (Hudson, 2012: 325-330).

Kao i sa SAD-om, ekonomski pristup Kine Bliskom Istoku bazira se na sigurnosti. Kina je naspram SAD-u na Bliski Istok ušla tek nedavno i za razliku od SAD-a nije morala razviti jasnu dugoročnu strategiju utemeljenu na teoriji, već vodi kratkoročne ekonomske politike s isključivim ciljem kratkoročne financijske dobiti. Kina inače ne djeluje tako na globalnoj razini, već njen projekt „Pojas i put“ uglavnom ima jasno razrađene dugoročne ciljeve i ishode. Međutim, Kina je svjesna da je Bliski Istok kompleksno i rizično područje, a njeni vođe često naglašavaju da je „Bliski Istok groblje za carstva“ (Dorsey, 2016: 6).

Gledajući ekonomski sino-američki odnos na Bliskom Istoku nije moguće tvrditi da se dvije velesile nalaze u direktnom i trajnom sukobu. Razlog tomu je taj što su oba aktera preopterećena ostalim sigurnosnim izazovima koji su karakteristični za ovu regiju. Međutim, na ideološkoj razini postoji sukob interesa. Washingtonski konsenzus pretpostavlja set ekonomskih ideja orijentiranih oko slobode tržišta dok Pekinški konsenzus, inače interesantan arapskim

zemljama, predlaže neideološki set ekonomskih ideja u vidu forme neoliberalizma s kineskim autoritarnim karakteristikama. Bez obzira na to oba aktera zajedničkim snagama rade na osiguranju energenata i globalnih trgovinskih ruta (Dorsey, 2016: 12). Ovaj se odnos najbolje može interpretirati kroz teorijsku školu liberalizma koji pretpostavlja da bi oružani sukob između velesila u ovom području bio strahovito skup, naštetio bi tržištu, ali i uvozu i izvozu energenta koji je od ključne važnosti za rast i razvoj obiju velesila. Međutim, bitno je naglasiti da su velesile manje ovisne o trgovini. To znači da su velike svjetske sile dovoljno jake na svim razinama te mogu biti i ostati samodostatne ukoliko dođe do trgovinske krize (Russett, 2013: 105).

4.2. Politički utjecaj SAD-a i Kine

Zbog modernizacije tehnologije frakturiranja koja omogućuje američku samodostatnost, Obamina je administracija naglasila kako će SAD postepeno smanjivati svoj utjecaj na Bliskom Istoku što SAD čini manje ovisnim o tamošnjoj situaciji. Ova je izjava dovela do pada povjerenja arapskih zemalja u SAD (Dorsey, 2016: 4). Tako, na primjer, Ujedinjeni Arapski Emirati danas više ne vjeruju svojoj sigurnosnoj vezi s SAD-om pa se okreću Kini i jačaju političko-sigurnosne bilateralne odnose (Friedman i Sela, 2022: 52). Postepeno odustajanje SAD-a od Bliskog Istoka ni po čemu ne znači totalni odlazak iz ove regije. Naime, SAD će nastaviti stavljati prioritet obrane nacionalne sigurnosti protiv terorizma, proliferacije nuklearnog oružja i zauzdavanja većih sila koje traže regionalnu dominaciju (Dorsey, 2016: 9).

Kina, kao i u slučaju s Afrikom, zasad provodi neideološku politiku na Bliskom Istoku. Ona ne traži od svojih partnerskih zemalja da prakticiraju vladavinu prava i ostale demokratske vrijednosti (Friedman i Sela, 2022: 48). Međutim, Bliski Istok Kini predstavlja veće probleme od Afrike s obzirom da Kina ima sve veći ekonomski interes u regiji, a sukobi ovdje su neprekidni i u sve većem porastu te će Kina imati sve veću stratešku dužnost očuvanja projekta „Pojas i Put“ na ovom području. Imajući to u vidu, postaje jasno da Kina više ne sjedi po strani, već se sve više uključuje u političke sukobe u regiji (Dorsey, 2016: 2-3). Xi Jinping je najavio da je Kina najkompetentnija i najsposobnija za rješavanje višestrukih regionalnih problema i sporova tako što će stvoriti mrežu kooperativnih partnerstava s ciljem igre pozitivne sume za sve uključene aktere (Dorsey, 2016: 31).

Sjedinjene Američke Države svoj odnos s Kinom uspoređuju s ideološkom borbom demokracije i autokracije. Ipak, volja SAD-a za promocijom demokratskih vrijednosti u svijetu sve više opada posebno budući da SAD više ne propituje legitimitet Komunističke stranke Kine.

Međutim, kao i na ekonomskoj razini, nema snažne ideološke političke borbe između ova dva aktera. Kina i SAD nikad nisu osnovali svoje vlastite protivničke vojno-političke saveze kao što je to bio slučaj za vrijeme Hladnog rata. Uz to, mora se uzeti u obzir da obje sile surađuju na razini međunarodnih političkih institucija kao što su to Ujedinjeni narodi. Također, mnoge države pokazuju spremnost pridružiti se savezima usklađenim s Kinom te istovremeno biti u savezima na čijem je čelu SAD što jasno pokazuje da se navedene velesile ne nalaze u oštrom konfrontacijskom odnosu (Friedman i Sela, 2022: 48). Iako sukobi između SAD-a i Kine na području Bliskog Istoka nisu bili brojni, direktni ni intenzivni postoji nekoliko indirektnih tenzija u regiji koje su vojno-političke prirode. Naime, Kina zajedno s Rusijom podržava režim Bašara-al-Asada u Siriji kojega su zapadne sile nastojale smijeniti. Opstanak Asadova režima u regiji nagovijestio je smanjeni utjecaj SAD-a na Bliskom Istoku (Dorsey, 2016: 23). Navedeni politički sukob bi, ukoliko se uzme u obzir predviđanje realizma, mogao dovesti do direktnog sukoba između dviju velesila. Međutim, uzevši u obzir da ovaj sukob nije od središnje važnosti, pravilnije bi bilo reći da će se racionalni vođe SAD-a i Kine suzdržati od drastičnih postupaka (Russet, 2013: 95).

4.3. Vojni utjecaj SAD-a i Kine

Kao što je navedeno, američki interesi na Bliskom Istoku sekuritizirani su od Drugoga svjetskog rata. Sekuritizacija u ovom je slučaju značila velik broj SAD-ovih vojnih intervencija unazad 70 godina. Jedan od nadnacionalnih fenomena koji je iziskivao sve veću vojnu uključenost SAD-a na Bliskom Istoku bio je nastanak i razvoj islamskog radikalizma. Za razvoj radikalnog islamizma u Afganistanu SAD je mogao kriviti samog sebe. Naime, SAD je financirao i uvježbavao mudžahedine u njihovoj borbi protiv SSSR-a koji su se kasnije okrenuli protiv zapada čime je krenula desetljetna vojna intervencija američkih trupa u Afganistanu. Nakon iračkog napada na Kuvajt SAD je također vojno intervenirao, a rat se odužio od 2003. do 2011. godine. Početkom 2000-ih intenzivno je djelovala Al-Kaida kao jedna od najpoznatijih terorističkih skupina što je također zahtijevalo veću vojnu uključenost SAD-a u regiji. Iako se broj američkih trupa stacioniranih na Bliskom Istoku smanjuje, rat u Afganistanu i Iraku te borba protiv transnacionalnog terorizma, kao i brojne druge vojne intervencije diljem država Bliskog Istoka središnja su točka američkog utjecaja u ovoj regiji (333-336).

S druge strane, kineski vojni utjecaj na ovom području je neizmjereno manji. Kina u principu nije djelovala na vojnoj razini nigdje u svijetu osim u sklopu međunarodnih mirotnovnih misija. Kina sudjeluje u antipiratskim operacijama u Adenskom zaljevu, a njena je vojna flota ispratila skoro 6000 komercijalnih i civilnih brodova na toj ruti. Međutim, očekuje se da će kineski vojni

angažman porasti posebno s obzirom na sve veći kineski ekonomski utjecaj pa je nužno zaštititi trgovinske rute. Veći vojni utjecaj ne mora nužno voditi do sukoba sa zapadnim silama, već može služiti za još veći angažman u međunarodnim mirotnim misijama (Dorsey, 2016: 16-22).

Ovdje je nužno naglasiti volju Kine za sudjelovanjem u UN-ovim operacijama, a kao što je navedeno liberalizam predviđa međunarodne organizacije kao središnji faktor suradnje između država u anarhičnom svijetu. Uz to, mora se uzeti u obzir da, iako za liberale Kina loše stoji zbog svoje autoritarne prirode, ona se sada nalazi u gotovo svim globalnim organizacijama gdje je i SAD što predstavlja 50 posto manji rizik od opasnosti za sukob, naspram 1960-ih (Russett, 2013: 110).

4.4. Sigurnosni utjecaj SAD-a i Kine

Unatoč mnogim promjenama u regionalnom okruženju Bliskog Istoka, američki su interesi iz 20. stoljeća načelno ostali isti kao i danas. Energetska sigurnost u američkom pristupu Bliskom Istoku igra fundamentalnu ulogu. Iako je SAD postao znatno samodostatniji u pogledu dostupnosti nafte i dalje je ostao intenzivno zainteresiran za očuvanje sigurnosti izvoza fosilnih goriva na ovom području. Također, zaštitnički stav SAD-a prema Izraelu se nije promijenio iako se sigurnosni izazovi Izraela jesu. Sigurnosni izazovi 20. stoljeća poput uplitanja SSSR-a u područje Bliskog Istoka nestali su, ali SAD i dalje ostaje pripreman na intenzivniji ulazak Rusije i Kine na ovo područje što bi rezultiralo sigurnosnom prijetnjom za SAD, iako se to dosad još nije dogodilo. Usprkos tome što je SAD smanjio vojnu prisutnost, sigurnosna je prisutnost u okviru borbe protiv terorizma i dalje snažna (Kurtzer i Seeley, 2020: 4-6).

Iako postoji mogućnost kineske prijetnje američkim sigurnosnim interesima u regiji, zasad nema govora o tome. Naime, Kina radi upravo suprotno te rado koristi zapadnjačke, već postojeće sigurnosne sustave. Na to su zapadne sile reagirale i prozvale Kinu „free riderom“, odnosno tvrde da Kina besplatno koristi zapadni sigurnosni sustav u koji je uložena velika svota novca. Međutim, Kina je prihvatila kritiku i odgovorila sve većim ulaganjima u zemlje Zaljeva i Levanta. Moguće je predviđati da će Kina ostati u dobrim odnosima sa svim zemljama uključenim u izvoz nafte s Bliskog Istoka, pa tako i sa SAD-om, s obzirom da i njen ekonomski napredak ovisi o tome (Husain i Sahide, 2022: 447-448).

Budući da je Bliski Istok potencijalno politički i sigurnosno najopasnija i najturobnija regija na svijetu globalno kooperativno upravljanje je ključno za sigurnost i prosperitet regije. Ukoliko Ujedinjeni narodi uspostave djelotvoran mehanizam za rješavanje sporova tada bi stabilnost,

prosperitet i mir trebali doći prirodno ovoj regiji (Husain i Sahide, 2022: 448). To bi dakle zahtijevalo daljnju suradnju velikih globalnih aktera poput SAD-a i Kine na političkoj i sigurnosnoj razini kroz međunarodne organizacije kao što je UN.

5. Utjecaj SAD-a i Kine u Jugoistočnoj Aziji

Jugoistočna Azija može se shvatiti, u odnosu na Afriku i Bliski Istok, kao „*central game area*“, odnosno područje od središnje važnosti kada se proučavaju bilateralni i multilateralni odnosi SAD-a i Kine. Politička teorija realizma, točnije strukturalnog realizma ili neorealizma, zasad najispravnije tumači bilateralni odnos SAD-a i Kine u Jugoistočnoj Aziji. Razlog tomu je taj što trenutni postupci SAD-a, a posebno za vrijeme predsjedničkog mandata Donalda Trumpa, ukazuju na to da je SAD spreman raditi na tome da spriječi širenje utjecaja Kine u obližnjim zemljama. Naime, teorija strukturalnog realizma upravo to pretpostavlja: regionalni hegemoni ne žele vidjeti druge regionalne hegemone, već će raditi na tome da podijele druge regije na više manjih sila (Mearsheimer, 2013: 89).

5.1. Ekonomski utjecaj SAD-a i Kine

Ekonomski je cilj SAD-a u Jugoistočnoj Aziji razviti dugoročnu stratešku viziju i višeslojnu te sveobuhvatnu politiku za cjelokupnu regiju Indo-Pacifika. Autorizirana je potrošnja 2018. godine od 1,5 milijardi dolara za Jugoistočnu Aziju koja je od središnje ekonomske važnosti za SAD jer je ona jedno od najvećih i najbrže rastućih tržišta na svijetu. Zemlje ASEAN-a, odnosno političke i ekonomske unije od 10 država Jugoistočne Azije, četvrto su najveće izvozno tržište SAD-a tako da je ovo područje od ključne financijske važnosti za SAD. Trump je na početku mandata odmah izašao iz Sporazuma o transpacifičkom partnerstvu jer ga je smatrao neprofitabilnim za SAD što je stvorilo vakuum moći koji je Kina voljno popunila. Ekonomska se integracija regije, za koju se pretpostavlja da će do 2050. godine biti ekonomski razvijenija od Japana, odvijala bez SAD-a (Saha, 2020: 4-5). Međutim, shvativši posljedice svojeg djelovanja, 2018. godine pokrenute su nove inicijative za američka javna i privatna ulaganja u infrastrukturu, energetska tržišta i digitalnu ekonomiju regije. Cilj je postao raditi s ovim zemljama na prepoznavanju rizika od posuđivanja novca od stranih ulagača poput Kine. Zasad, SAD ostaje najveći investitor u regiju u vrijednosti od 1,9 bilijuna dolara u obostranoj trgovini (Saha, 2020: 12-13).

Kao što je već navedeno, ekonomski pristup Kine u različitim regijama svijeta temelji se na projektu „*Pojas i put*“ kojeg pokreću državna poduzeća, privatne firme i bogati kineski poduzetnici. Ono što Kina nastoji postići u regiji jest kompletna ekonomska kooperacija i

integracija posebno kada se uzme u obzir da velik broj kineskih državljana živi u ovom dijelu svijeta. Tako, na primjer, u Maleziji kao jednoj od osnivačica ASEAN-a živi čak 25 posto populacije koji se izjašnjavaju kao Kinezi. Kina to koristi za lakši pristup lokalnom tržištu, a cilj joj je ujediniti sve države u regiji oko zajedničkog sino-centričnog cilja i sudbine. Pokazano je da Kina koristi međusobne sporove ovih zemalja i potkopava njihovu solidarnost za svoju dobrobit dok SAD, s druge strane, radi na jačanju regije kako bi se lakše mogla oduprijeti kineskom utjecaju (Liu i Lim, 2020: 158-160).

Prvo, Kina je trenutno najveći investitor u Maleziju od 2016. godine te je prisutan velik utjecaj njenih jakih kompanija kao što su ZTE i Huawei zbog njihove stručnosti u provedbi tehnoloških programa (Liu i Lim, 2020: 162). S druge strane, SAD kontrira utjecaju ovih kineskih telekomunikacijskih tvrtki kroz ulaganje u kibernetički sigurnosni sustav u regiji (Saha, 2020: 14). Drugo, svake godine skoro tri i pol bilijuna dolara prolazi kroz Južno kinesko more što predstavlja izrazitu sigurnosnu važnost za regiju jer o ovoj trgovinskoj ruti ovisi Kina, ali i američki saveznici poput Japana, Tajvana i Južne Koreje jer im 80 posto nafte prolazi kroz navedeno more. Iako se SAD služi ekonomskim i političkim sankcijama kako bi natjera Kinu da prestane s određenim aktivnostima u ovoj regiji, Kina ih je spremna pretrpjeti kako bi ostvarila veću kontrolu nad ovim morem i time proširila svoj utjecaj. Kina je spremna koristiti sve svoje mogućnosti kako bi ostvarila navedeni cilj naročito otkad je došlo do saznanja da Južno kinesko more sadrži naftne potencijale što bi moglo biti od izrazite strateške važnosti, ali bi moglo i utjecati na cijene nafte u budućnosti (O'Rourke, 2020: 5-18). Djelovanje obiju velesila ovdje može se protumačiti pomoću ofenzivnog realizma. Naime, obje su države spremne težiti većoj moći u regiji jer je jedino tako moguće osigurati svoj opstanak pri čemu Kina, na čijoj se granici ove tenzije odvijaju, apsolutno neće popustiti s obzirom na to da osjeća egzistencijalnu prijetnju ukoliko dozvoli jači utjecaj SAD-a (Mearsheimer, 2013: 78).

5.2. Politički utjecaj SAD-a i Kine

Iz političke perspektive, cilj je SAD-a jačati savezništvo s Japanom, Južnom Korejom, Australijom i Filipinima uz stvaranje novih partnerstava u regiji jugoistočne Azije s naglaskom na Indiju kao potencijalnog novog i ključnog strateškog saveznika. Razlog tomu je to što se navedene države nalaze u kineskom susjedstvu tako da kroz bolju vezu s ovim akterima SAD može obuzdati rast Kine. Trump je nastojao političkim putem limitirati kineski utjecaj za razliku od bivših američkih administracija koje su radile na tome da uvedu Kinu u liberalni međunarodni poredak. Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, 2018. je počelo naglašavanje jačanja partnerstva s ostalim državama u regiji. Uz to, ojačani su savezi s Japanom

i Australijom tako da je trilateralni sporazum SAD-a, Japana i Australije vrlo dobro uspostavljen s ciljem jačanja kooperacije radi potpore slobodnom, inkluzivnom i prosperitetnom istočnom azijskom tržištu (Saha, 2020: 3-17).

S druge strane, Kina se protivi američkom utjecaju u regiji posebno u vidu američkih stavova prema Južnom kineskom moru. Kina se suprotstavlja SAD-ovom utjecaju na pomorske sporove u ovom području, a kineski mediji SAD vide kao „autsajdera“ i uljeza koji „stvara probleme gdje problema nema“ jer je ovo generalno mirno područje (O'Rourke, 2020: 11). Glavni kineski politički cilj jest konkurirati na području zapadnog Pacifika i Indijskog oceana te će nastaviti graditi sferu utjecaja u istočnoj Aziji, jačajući svoje pritiske na Tajvan i Južno kinesko more (Saha, 2020: 8).

Sjedinjene Američke Države sebe smatraju pacifičkom državom tvrdeći da se i same nalaze na Pacifiku pa tako opravdavaju svoje legitimno uplitanje u sigurnost regije uz tvrdnju da brane svoje azijske saveznike. Države diljem regije smatraju da Kina nastoji uništiti njihov suverenitet i pozivaju SAD da ojača svoju ulogu u regiji. Međutim, SAD je nepredvidiv partner, neprestano ulazi i izlazi iz sporazuma te daje lažna obećanja što mu je smanjilo kredibilitet, a države partnerice su izgubile povjerenje u njegova obećanja. Kina pak postupno povećava svoje investicije u ove države iz ekonomske perspektive tako da se države u regiji nalaze u dilemi što se tiče odluke kojem partneru vjerovati. Ukoliko SAD intenzivno ojača svoj utjecaj u regiji konkurencija s Kinom će rasti, a države će zbog straha od zamjeranja jednoj od njih igrati između dvije velesile. Suradnja s Kinom ovdje ne dolazi u obzir i može se sa sigurnošću reći da u jugoistočnoj Aziji SAD igra igru nulte sume (Saha, 2020: 9-24). Kina je svjesna ogromne vojne snage SAD-a tako da ona koristi latentnu moć u okviru ekonomskog utjecaja. Mnogi realisti vjeruju da nijedna velika sila neće ući u izravan oružani sukob s najvećom silom jer bi to bilo suludo, a može se očekivati daljnji sukob upravo na latentnoj razini, odnosno kroz meku moć. U principu, sukob je neizbježan, ali ga se drugačije tumači. Ofenzivni realizam pretpostavlja da će Kina tražiti potpunu regionalnu dominaciju pri čemu su izgledi za rat veći, dok defenzivni realisti vjeruju da će Kina tražiti dovoljno moći, a ne apsolutnu moć tako da se očekuje moćna Kina s umjerenim ciljevima pri čemu su izgledi za rat manji (Mearsheimer, 2013: 88-89).

5.3. Vojni utjecaj SAD-a i Kine

Središte vojnog djelovanja SAD-a u jugoistočnoj Aziji jest Južno kinesko more. Jugoistočna Azija je centar azijskog multikulturalizma koji SAD nastoji zaštititi kako bi ovdje bio

uspostavljen mir i napredak, a Kina stoji kao glavna prijetnja američkim interesima. Nacionalnom obrambenom strategijom SAD-a iz 2018. godine navedeno je kako Kina modernizira vojsku i koristi predatorske ekonomske strategije kako bi reorganizirala regiju u svoju korist. Sjedinjene Američke Države obećale su zadržati tek 60 posto svojih baza u ovom području, ali su povećale raspoređivanje trupa u Australiju zbog strateških i simboličkih razloga (Saha, 2020: 3-8).

Kina je pojačala svoje represivne aktivnosti u Južnom kineskom moru, ali i protiv Hong Konga i Tajvana te je nastavila s izgradnjom umjetnih otoka posebno u periodu dok se SAD fokusirao na sukob Rusije i Ukrajine. Gledajući na to, zapadno orijentirane azijske države propitivale su američku volju za očuvanjem reda i stabilnosti s obzirom da se SAD u velikoj mjeri bavio Rusijom i Bliskim Istokom do 2016. godine otkad je Trump počeo voditi konfrontacijsku politiku prema Kini (Saha, 2020: 4-11). Kina je počela s izgradnjom vojnih baza i otoka u Južnom kineskom moru 2013. godine što predstavlja njen najintenzivniji korak kako bi ostvarila veći utjecaj u regiji. Određeni kineski vojni sustavi se potpuno prebacuju na te umjetne otoke, a sve je veći broj kineskih patrola obalne straže, koja je ujedno i najveća na svijetu, na otočjima gdje se vode politički sporovi (O'Rourke, 2020: 9-10).

Kineske vojne baze u Južnom kineskom moru otežavaju SAD-u da provede uspješne vojne intervencije ukoliko bi došlo do krize na Tajvanu. Uz to, umjetni otoci smetaju SAD-u da obavlja svoje dužnosti prema saveznicima, održava regionalni mir i stabilnost te da spriječi rast kineske hegemonije na jugoistoku Azije. Admiral Phillip Davidson tvrdi da Kina sada ima kapacitete za potpunu kontrolu ove pomorske regije. Uz SAD mnoge druge UN-ove članice tvrde da Kina zahtijeva previše teritorija u Južnom kineskom moru s obzirom da je stav Kine takav da polaže pravo na oko 90 posto ovog mora. Kina ne dopušta američkoj ratnoj mornarici da prolazi kroz navedeno more dok SAD tvrdi da brani slobodu plovidbe za sve države diljem svijeta te tvrdi da to radi u skladu s međunarodnim zakonom tako da su tenzije među velesilama na vojnoj razini značajne (O'Rourke, 2020: 68-78). Iako oružani sukob između SAD-a i Kine nije nemoguć, mora se uzeti u obzir nuklearni arsenal obiju država koji služi kao još jedan razlog zašto neće doći do velikog oružanog sukoba, a to podosta naglašavaju defenzivni realisti. Uz to, naglašavaju i činjenicu da je neracionalno ući u sukobe s drugima kada je ekonomija u takvom porastu. Međutim, ofenzivni realisti pak naglašavaju „ljudsku glupost“ odnosno sposobnost inače racionalnog aktera da učini naizgled nepromišljene korake, kao što je to bio slučaj sa silama osovine iz 20. stoljeća (Mearsheimer, 2013: 90).

5.4. Sigurnosni utjecaj SAD-a i Kine

Ključni strateški partneri SAD-a u jugoistočnoj Aziji su Tajland, Filipini, Indonezija, Singapur i Vijetnam, a šire i Indija. Najbitnije strateške točke u ovoj regiji su Južno kinesko more kroz koje prolazi jedna trećina svjetske pomorske globalne trgovine, Malajski prolaz kao strateški važan prometni put te Sulusko more što je područje rastuće međuregionalne kooperacije. Sjedinjene Američke Države tvrde da će projekt „Free and Open Indo-Pacific“ ovdje zaživjeti neovisno o kineskoj ulozi u regiji, a Indija se čini kao ključan saveznik za sigurnost i stabilnost na ekonomskoj i sigurnosnoj razini. Kina prema zapadnim stavovima prijeti regionalnom miru, globalnoj stabilnosti i sigurnosnim interesima država u jugoistočnoj Aziji. Zakon donesen u američkom Kongresu „Asia Reassurance Initiative Act“ ili „ARIA“ propisuje veću uključenost SAD-a u sigurnosnim pitanjima cijele regije s ciljem mirnog rješavanja sukoba kroz očuvanje snažne vojne prisutnosti u regiji. Također, propisano je očuvanje dobrog ekonomskog, političkog i sigurnosnog odnosa s Tajvanom (Saha, 2020: 6-10).

Kina, pak s druge strane, sa svojim projektom „Pojas i put“ tvrdi da ne pokušava izgraditi suparnički sustav povezanosti, već nastoji ojačati postojeći tako da naglašava kako ne želi predstavljati prijetnju za ekonomsku sigurnost regije (Saha, 2020). Međutim, njeno djelovanje u Južnom kineskom moru potiče potencijalni sukob s SAD-om i drugim državama u regiji. Naime, postoje tri velika spora u Južnom kineskom moru te mnoge države polažu pravo na određena otočja iako njima upravlja Kina. Međunarodni zakon UN-a ne daje Kini pravo da regulira strane vojne snage u regiji, a prema SAD-u Kina nema potpunu definiciju slobode mora i navigacije. Kina dakle narušava princip slobode mora i SAD ga nastoji zaštititi, ali Kina može promijeniti svoju zonu reguliranja tuđih brodova kroz daljnju izgradnju umjetnih nenastanjenih otoka kojima širi svoje teritorijalne ovlasti (O'Rourke, 2020: 4-7).

Kao što je navedeno, SAD jača međuregionalnu sigurnost protiv aktera poput Kine pa je tako prodao 9,42 milijarde dolara u oružju i dao više od 500 milijuna dolara u sigurnosnoj pomoći regionalnim državama u samo godini dana. Uz to, nadogradio je pomorsku bazu u Papua Novoj Gvineji. Trumpova je administracija pojačala sigurnosni pritisak u Južnom kineskom moru i ojačala svoju sigurnosnu kooperaciju s partnerskim zemljama u Jugoistočnoj Aziji. Peking je osudio SAD-ovo povećanje navalne prisutnosti u spornim vodama te povećani obujam zajedničkih pomorskih vježbi sa zemljama u regiji (Saha, 2020: 15-17). Uz to, bitno je navesti da velike sile ne ulaze u izravne sukobe samo zbog očuvanja sigurnosti, već i zbog ekonomske koristi, ali i ideologije koja se može protumačiti kao potencijalni faktor za sukob između SAD-a i Kine (Mearsheimer, 2013: 84).

6. Zaključna razmatranja

Cilj je ovog rada bio pokazati u kakvom su stanju bilateralni odnosi SAD-a i Kine na temelju njihova djelovanja na području Istočne Afrike, Bliskog Istoka i Jugoistočne Azije. Primarni je fokus discipline međunarodnih odnosa dokučiti koji su uvjeti za rat, a koje su mogućnosti za mir između država. Na temelju analize vanjskopolitičkih utjecaja SAD-a i Kine u navedenim regijama moguće je zaključiti slijedeće. Naime, iako se SAD i Kina nalaze u poprilično konfliktnom odnosu kad se radi o njihovom djelovanju u regiji Jugoistočne Azije, postoji suradnja između ovih aktera na područjima Istočne Afrike i Bliskog Istoka.

Naime, proučavajući utjecaj navedenih velesila u Jugoistočnoj Aziji došao sam do saznanja da se SAD i Kina nalaze na oprečnim i konkurentnim stranama na ekonomskoj, političkoj, vojnoj i sigurnosnoj razini. Dakle, na svim razinama djelovanja SAD i Kina rade jedna protiv druge što jasno ukazuje na mogućnost ozbiljnijeg oružanog sukoba. Međutim, ukoliko se na njihov odnos gleda na bazi njihova djelovanja u Istočnoj Africi, odnos je obilježen pozitivnom suradnjom posebno ako se uzme u obzir da se radi o tako oprečnim i konkurentnim silama. U Africi su navedeni akteri u sukobu isključivo ukoliko se radi o političkim prijedlozima i stavovima prema afričkim partnerskim zemljama. Ekonomski je odnos pak obilježen zajedničkim ulaganjem u nerazvijeno afričko gospodarstvo dok su na vojnoj i sigurnosnoj razini ove dvije velesile članice istih međunarodnih organizacija te sudjeluju u istim mirotvornim operacijama. Treće, odnos SAD-a i Kine na Bliskom Istoku obilježen je relativnom suradnjom na svim razinama. Naime, Bliski Istok je regija svijeta čije je bogatstvo popraćeno izrazitim sigurnosnim izazovima. Takva turbulentna regija predstavlja dovoljno izazova da navedeni akteri stave svoje razlike na stranu i zajedničkim snagama rade na očuvanju regionalnog mira i stabilnosti zbog istih ekonomskih interesa.

Liberalna politička teorija vjeruje u racionalnost pojedinaca i sposobnost za napredak. Mir za liberale nije ideal, već produkt racionalnog razmišljanja. Mir se postiže na način da se akteri suzdržavaju u svojem djelovanju, surađuju međusobno u međunarodnim institucijama te prakticiraju međusobnu slobodnu trgovinu (Russett, 2013). Suradnja je moguća tek kad akteri prilagode svoje ponašanje preferencijama drugih tako da su politike jedne vlade smatrane pozitivnima za ostvarenje ciljeva druge (Sterling-Folker, 2013: 114). Međutim, realisti također vjeruju u racionalnost čovjeka, ali smatraju da je povijest ciklična. Dakle, periodi mira mogu postojati, ali uglavnom se narušavaju i vraćaju na stanje rata. Klasični realisti vjeruju da je to zapisano u ljudskoj prirodi, odnosno da je čovjek po prirodi biće sklono sukobu (Lebow, 2013). Neorealisti, s druge strane, vjeruju da je struktura međunarodnog sustava anarhična te da

nikome nije zajamčen opstanak pa stoga velike sile ne vjeruju svojim naizgled partnerima te ulaze u sukobe kako bi zagarantirale svoj opstanak (Mearsheimer, 2013).

Iako smatram da bi za optimalne rezultate istraživanja trebalo izvaditi više podataka o sino-američkom bilateralnom odnosu te uzeti u obzir njihove nuklearne kapacitete koji služe za odvracanje kao i outsourcing američkih poduzeća u Kinu, osobno tvrdim da se djelovanje navedenih aktera u Jugoistočnoj Aziji ne može izjednačiti s njihovim djelovanjem u Africi i na Bliskom Istoku. Razlog tomu je taj što navedene regije nisu od središnje važnosti kao što je to slučaj s Jugoistočno Azijom te suradnja u tim dijelovima svijeta ne može zasjeniti sukob aktera u samom susjedstvu Kine. Svaki sukob u kineskom susjedstvu sama Kina može interpretirati kao egzistencijalnu prijetnju, a analiza je pokazala da Kina i jest spremna pretrpjeti sankcije na svim razinama kako bi ostvarila veći utjecaj u svome susjedstvu. Drugim riječima, ukoliko se sukob između SAD-a i Kine na području Jugoistočne Azije proširi, njihova će prethodna suradnja u Africi i na Bliskom Istoku biti zanemarena.

7. Literatura

Cabestan, Jean-Pierre (2020) China's Military Base in Djibouti: A Microcosm of China's Growing Competition with the United States and New Bipolarity. *Journal of Contemporary China* 29 (125): 731-747. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10670564.2019.1704994>. Pristupljeno 27. veljače 2024.

Dorsey, James M. (2016) China and the Middle East: Venturing into the Maelstrom. RSIS Working Paper. <https://www.files.ethz.ch/isn/196563/WP296.pdf>. Pristupljeno 28. veljače 2024.

Friedman, Brandon i Sela, Ori (2022) Sino–American relations and the ‘new cold war’: A useful analogy for the Middle East? *Global Policy* 14 (1): 46-57. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/1758-5899.13134>. Pristupljeno 28. veljače 2024.

Hudson, Michael (2012) *The United States in the Middle East*. U: Fawcett, Louise (ur) (2012) *International Relations of the Middle East* (str. 321-343). Oxford: Oxford University Press.

Husain, A. S. i Sahide A. (2022) China's Business and Politics in the Middle East: Energy Security Approach. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding* 9

(11): 445-457. <https://ijmmu.com/index.php/ijmmu/article/viewFile/4344/3746>. Pristupljeno 27. veljače 2024.

Kurtzer, Daniel i Seeley, Maria (2020) The Middle East's Evolving Security Landscape: Prospects for Regional Cooperation and US Engagement.

Lebow, Richard Ned (2013) Classical Realism. U: Dunne, Tim i dr. (ur) (2013) *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (str. 59-76). Oxford: Oxford University Press.

Lei, Wang (2020) China and the United States in Africa: Competition or Cooperation? *China Quarterly of International Studies* 6 (1): 123-141. <https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/S2377740020500037>. Pristupljeno 27. veljače 2024.

Liu, Hong i Lim, Guanle (2020) The Political Economy of a Rising China in Southeast Asia: Malaysia's Response to the Belt and Road Initiative. U: Suisheng Zhao (ur) (2020) *China's New Global Strategy* (str. 158-173). London: Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/oa-edit/10.4324/9780429317002-11/political-economy-rising-china-southeast-asia-hong-liu-guanle-lim>. Pristupljeno 28. veljače 2024.

Mearsheimer, John J. (2013) Structural Realism. U: Dunne, Tim i dr. (ur) (2013) *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (str. 77-93). Oxford: Oxford University Press.

Mlambo, C. (2022.) China in Africa: An Examination of the Impact of China's Loans on Growth in Selected African States. *Economies* 10 (154): 1-27. <https://www.mdpi.com/2227-7099/10/7/154>. Pristupljeno 16. siječnja 2024.

O'Rourke, Ronald (2020) U.S.-China Strategic Competition in South and East China Seas: Background and Issues for Congress. Report for Congress 2020. https://www.everycrsreport.com/files/20200501_R42784_e078087f20c5944955cbe00470ef805b3e5583d4.pdf. Pristupljeno 27. veljače 2024.

Ploch, Lauren (2011) Africa Command: U.S. Strategic Interests and the Role of the U.S. Military in Africa. Congressional Research Service. Report for Congress 2011. https://www.everycrsreport.com/files/20110722_RL34003_200ba2a742db481403dd926830bbd82481d35ded.pdf. Pristupljeno 27. veljače 2024.

Russett, Bruce (2013) Liberalism. U: Dunne, Tim i dr. (ur) (2013) *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (str. 94-114). Oxford: Oxford University Press.

Saha, Premesha (2020) From 'Pivot to Asia' to Trump's ARIA: What Drives the US' Current Asia Policy? Observer Research Foundation. https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2020/02/ORF_OccasionalPaper_236_ARIA.pdf. Pristupljeno 27. veljače 2024.

Smith, Steven (2013) Introduction: Diversity and Disciplinarity in International Relations Theory. U: Dunne, Tim i dr. (ur) (2013) *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (str. 1-14). Oxford: Oxford University Press.

Sterling-Folker, Jennifer (2013) Neoliberalism. U: Dunne, Tim i dr. (ur) (2013) *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (str. 114-131). Oxford: Oxford University Press.

Zhou, B. (2019) Cooperation between China and Africa under the One Belt One Road Initiative: China's Benefits and Problems. *Chinese Studies* (8): 27-41. <https://www.scirp.org/journal/PaperInformation?PaperID=92484&#abstract>. Pristupljeno 16. siječnja 2024.